

เหม เวชกร : ชีวิตและผลงานในอัตลักษณ์ไทย

HEM VEJAKORN : LIFE AND WORKS IN THAI IDENTITY

สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง*

*Sathit Thimwatbunthong**

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University.

**Corresponding author, e-mail: sathit112499@hotmail.com*

Received: 9 January 2023; **Revised:** 20 July 2023; **Accepted:** 26 July 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยศึกษาจากเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาชีวิตและประสบการณ์การสร้างสรรคผลงานศิลปะภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมผ่านผลงานภาพประกอบ และ 2. ศึกษาการพัฒนาการในแวดวงศิลปะไทยร่วมสมัยกับเหม เวชกร มาจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาและวิเคราะห์การใช้เกณฑ์ 1. แนวคิดในเนื้อเรื่องและรูปแบบอัตลักษณ์ไทย 2. หลักการทางศิลปะ การจัดวางองค์ประกอบของภาพ และการใช้สี ผลการศึกษาพบว่า เหม เวชกร ไม่ได้ผ่านการเรียนศิลปะมาตามระบบ ครูสอนศิลปะคนแรกโดยบังเอิญเป็นชาวอิตาลีชื่อ คาร์โล ริโกลี โดยมีพื้นฐานของครอบครัวที่แตกแยก แต่มีพรสวรรค์ในการวาดภาพเป็นที่จริงตราใจต่อสังคมไทยในยุคนั้นเป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 โปรดให้มีการวาดภาพของครูเหม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับเขาไว้เป็นจิตรกรในพระบรมราชานุเคราะห์ ผลงานที่นำมาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์จากประวัติชีวิตของสุนทรภู่ ผ่านภาพวาด จำนวน 3 ภาพ คือ ภาพ “ผู้เริ่มเห็นโลกพร้อมกับความเศร้าใจ” ภาพ “เมื่อยากไร้กายเราก็ก่อนนี้ ไม่มีพสุธาจะอาศัย” ภาพ “รสชีวิต” จากภาพนางงามในวรรณคดี จำนวน 6 ภาพ คือ ภาพ “พิมพิลาไล” ภาพ “กาเกี” ภาพ “ไกรทอง” ภาพ “มัทรี” ภาพ “พระเพื่อนพระแพง” ภาพ “รจนา” และ ภาพ “ผีไทย” ภาพ “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” ภาพ “ให้ชีพขึ้นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์” ได้สะท้อนแนวคิดผ่านการวาดภาพด้วยการนำภาพผลงานบางส่วนเป็นภาพตัวแทน จากจำนวนผลงานของเหม เวชกร ซึ่งกล่าวกันว่า มีจำนวนสีหมื่นกว่าภาพ ที่เป็นเพียงภาพประกอบอยู่ในหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ดังที่ผ่านมา แต่ในสภาพของสังคมยุคปัจจุบัน ผลงานดังกล่าวได้กลับกลายเป็นผลงานที่ทรงคุณค่าและมูลค่า ด้วยจากการที่ เหม เวชกรมีวัตรปฏิบัติจากบุคลลธรรมดาคคนหนึ่งและไม่ผ่านการศึกษาด้านศิลปะจากสถาบันใด ที่ได้รังสรรค์ผลงานเป็นที่ประจักษ์ต่อวงการศิลปะตามที่ผ่านมาจนมาสู่ยุคปัจจุบันที่ได้ก้าวผ่านจากภาพประกอบถูกตีความใหม่ให้เป็นผลงานศิลปะที่ทรงคุณค่าไปสู่ผลงานที่สะท้อนความคิดและจินตนาการอย่างไม่มีที่สิ้นสุดได้ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: เหม เวชกร; ภาพประกอบ; อัตลักษณ์ไทย; ภาพลักษณ์

Abstract

The objective of this research is to study the development of Thai Contemporary Art through the study of Hem Vejaskorn's life, experiences, and works using documentary research methodology.

The research criteria are: 1) the concepts in the stories and forms that show Thai Identity and 2) the principles, composition and the use of color. It is found that Hem Vejakorn did not pursue his art knowledge conventionally. His first art teacher was an Italian painter name Carlo Rigoli. Hem came from a broken family but he was extremely gifted. His works impressed and were widely praised by the public. His Majesty King Rama IX was greatly impressed by his work and Hem became an artist under the royal patronage. The lists of the pictures used in this research are as follows: 3 illustrations from Sunthornphu's autobiography: *I Watch the World in Sorrow; In Poverty, There Wasn't Even One Place I Can Live and The Taste of Life*. 6 illustrations of the heroines from the following stories: *Pimpilalai, Khaki, Kraithong, Matsee, PraPuenPra Pang, and Rotjana. Thai Ghosts. I Already Stop. When Will You? When Life Flows by Like a Song*. These illustrations are the representatives of his whole works, which are around forty thousand pictures. Although they were just illustrations in the newspapers and books back then, they are highly treasured and valued today. From an ordinary person, Hem Vejakorn has created the masterpieces that are valuable to the art world. His "mere illustrations" have transcended time and have become the priceless works of art that reflect limitless ideas and imagination.

Keywords: Hem Vejakorn; Illustrations; Thai Identity; Imagination

บทนำ

"ความเข้มแข็งในจิตใจนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องฝึกฝนแต่เล็กเพราะว่าต่อไป ถ้ามีชีวิตที่ลำบาก ไปประสบอุปสรรคใด ๆ ถ้าไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีความรู้ ไม่มีทางที่จะผ่านอุปสรรคนั้นได้ เพราะว่าถ้าไม่เจออุปสรรคอะไรก็ไม่มีอะไรที่จะมาช่วยเราได้ แต่ถ้ามีความรู้ มีอริยาไยที่ดี และมีความเข้มแข็ง ในกาย ในใจ ก็สามารถที่จะผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ นั้นได้"

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
[1] พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนโรงเรียนราชวินิต

"โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานทั้งหลาย เป็นของมีคุณค่า และจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ศิลปะโบราณคดี เป็นการแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทย ที่มีมาแต่อดีต ควรสงวนรักษาไว้ให้คงทนถาวร เป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล"

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
[1] ในพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

พระราชดำรัสของพระองค์นั้นได้สะท้อนแนวคิดทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมได้โดดเด่น และเด่นชัดเป็นอย่างยิ่งในลักษณะของการเป็นสมบัติของชาติต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของบุคคลหนึ่งขณะทำงานก็ตามแต่ เพราะสุดท้ายผลงานด้านศิลปกรรมในทุกแขนงก็ย่อมเป็นสิ่งบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของชนชาตินั้นที่จะกลายเป็นสมบัติของชาติไปในที่สุด ถึงแม้ผู้สร้างสรรค์ท่านนั้นจะจากโลกนี้ไปนานแสนนานเพียงใดก็ตาม กลับทำให้ผลงานที่ยังหลงเหลืออยู่นั้น ได้สร้างคุณค่าให้ต่อสังคมของตนเองหรือสังคมต่อชาวโลกก็ตาม อาทิ ผลงานของเหม เวชกร ที่เป็นที่ประจักษ์อยู่ในยุคของสังคมสมัยใหม่ในปัจจุบันอยู่นี้

เหม เวชกร ศิลปินเอกของประเทศ ที่ศึกษาศิลปะด้วยตนเอง พร้อมไปกับความสามารถด้านดนตรีในลักษณะมืออาชีพ จนเป็นที่ประจักษ์ต่อสังคม ได้สร้างผลงานต่างลักษณะต่างกรรมวิธีไว้อย่างมากมายจนนับไม่ถ้วน ประเมินกันว่าหลายสิบปีแห่งชีวิตจับปากกาถือพู่กันอยู่ทุกวันทุกคืนจนเกือบจะไม่มีวันหยุดพักผ่อน เหม เวชกร ได้เขียนภาพต่าง ๆ ได้มากกว่าสี่หมื่นภาพ อาทิ ภาพจิตรชุด ขุนช้างขุนแผน (ประมวณวัน พ.ศ. 2482)

และชุด “ศรีธนชัย” (ประมวลสารรายสัปดาห์ พ.ศ. 2481) ชุดละประมาณ 2-3 พันภาพ “ราชาธิราช” (ชาวไทยรายวัน พ.ศ. 2496) 2,662 ภาพ “กามนิธ” (สร้างตนเอง) 2,000 ภาพ “อิเหนา” 1,849 ภาพ “สังข์ทอง” 1,320 ภาพ นอกจากนี้ยังมีสาวเครือฟ้า ไกรทอง ศรีปราชญ์ สุนทรภู่ ผู้ชนะสิบทิศ พุทธประวัติ ประวัติศาสตร์ไทย พระเวสสันดร ภูริทัต เงาะป่า มหาภารตยุทธพระลอ กากี พระอภัยมณี สามก๊ก ฯลฯ ตลอดจนภาพปกภาพประกอบต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมากหาศาล ชนิดที่ไม่น่าจะเชื่อว่ามนุษย์เพียงคนเดียวจะสามารถแสวงสรรค์ขึ้นมาได้มากมายถึงขนาดนั้น

จากผลงานอันดีเด่นดังกล่าว เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เหม เวชกร เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน และทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ เหม เวชกร ถวายงานตามพระราชประสงค์ติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี ด้วยการเขียนภาพเรื่องราวในวรรณคดีไทย ภาพชีวิตชาวชนบทในอดีต ฯลฯ ภาพเขียนต่าง ๆ เหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำไปพระราชทานแก่พระราชอาคันตุกะ

นักเขียนภาพจากเรื่องเล่า/ตำนาน/ประเพณี/พุทธประวัติหรือเรื่องราวต่าง ๆ อีกมากมายที่ปรากฏอยู่ในช่วงของนักวาดภาพคนสำคัญคนหนึ่งของไทยซึ่งมีผลงานอันได้รับการกล่าวขานว่ามีจำนวนมากหาศาลนั้น ก็คงได้แก่เหม เวชกร ที่จะเรียกว่าเป็นเพียงช่างเขียนคนหนึ่งในยุคสมัยนั้น แต่มาถึงยุคปัจจุบัน จากผลงานที่ปรากฏจึงทำให้สังคมได้ตระหนักในคุณค่าอันมีอาจประเมินได้ ด้วยการยกย่องให้เป็นศิลปินผู้องอาจและยิ่งใหญ่ด้วยการสร้างผลงานและการอยู่ร่วมกับสังคม ได้พัฒนาการและเป็นกำลังใจให้กับคนรุ่นหลัง ๆ ต่อมา เรียกได้ว่า อย่างไม่รู้ตัวแต่ในทุกสังคม โดยเฉพาะคนรุ่น 70-80 ปีขึ้นไป จะกล่าวถึง เหม เวชกร กันอย่างชื่นชม และจดจำกันมาถึงทุกวันนี้ โดย เอนก นาวิกมูล [2] ได้แสดงทัศนะไว้ใน “คนนอกศตวรรษ นักวาดชั้นครู” เนชั่นมัลติมีเดีย กรุ๊ป กรุงเทพฯ กล่าวโดยสรุปได้ว่า เหม เวชกร ปฏิทินชีวิตและผลงาน ยอดนักวาดผู้ให้บรรยากาศไทย ๆ อย่างดีเยี่ยม เหม เวชกร หรือ “ครูเหม” ถึงแก่กรรมขณะอายุ 66 ปี ส่วนวันเกิดนั้น สันต์ ท.โกมลบุตร เขียนในหนังสือ “แต่เหม เวชกร” อาจินต์ ปัญจพวรรณ์ [3] ว่าแม้แต่ตัวเหมเองก็ยังไม่รู้ว่าเป็นวันใดแน่ รู้เพียงว่าเกิดเมื่อเดือนยี่ปีเถาะเท่านั้น จนเมื่อเหมต้องไปกรอกรายงานยื่นคำร้องเพื่อทำบัตรประชาชน ณ ที่ว่าการอำเภอ ท่านกรอกว่า เกิดเมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2446 ซึ่งข้อนี้ขัดแย้งกับที่เหมบอก ฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ว่าตนเกิดเมื่อ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2466 ตกลงเรื่องวันเกิดของเหมไม่มีที่ยึดว่าถึงเรื่องที่เกิดและผู้บังเกิดเกล้า สันต์ผู้สนิทสนมกับเหมมาก กล่าวว่าเหมเกิดที่ตำบลพระราชวังใกล้โรงเรียนราชินี ย่านปากคลองตลาด พ่อชื่อหุ่น แม่ชื่อ ม.ล.สาริต พึ่งบุญ ณ อยุธยา แต่เนื่องจากเกิด “วิฤตการ” บางอย่างในบ้านตั้งแต่เหมอายุ 8 ปี ท่านจึงตระการกำล่ำปากขัดเซพเนจรไปอยู่ในอุปถัมภ์ของผู้อื่นหลายคนหลายแห่ง เข้าเรียนที่เทพศิรินทร์กับอัสสัมชัญก็เรียนไม่จบ ช่วงเวลาหนึ่งท่านไปอยู่กับขุนประสิทธิ์เวชชการ อดีตสาธารณสุขจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเหมกล่าวว่า “เลี้ยงดูผมเป็นอย่างดียิ่งในยามที่ผมตกอับอย่างสิ้นไร้ไม้ตอก” เหมจึงขอให้นามสกุลเวชชกร ตามท่านขุนด้วย แต่ดัดแปลงการเขียนไปบ้างเล็กน้อยคือตัด ช ข้างออกไปหนึ่งตัว กลายเป็นเวชกร อย่างที่เรารู้จักกัน กล่าวเรื่องเกิดตายพอให้รู้ช่วงสมัยแล้ว รายละเอียดนอกเหนือจากนี้ ขอให้อ่าน หนังสืออื่น ๆ ประกอบเพราะในการเขียนครั้งนี้ ต้องการจัดระเบียบเรื่องที่ยังไม่เป็นระเบียบให้เป็นระเบียบมากกว่า แต่ เหม เวชกร ที่อาจินต์ ปัญจพวรรณ์ [3] ในเล่มมีข้อเขียนของนักเขียนใหญ่หลายคน เช่น พ. เนตรรังสี สันตสิริ กับ ยศวัชรเสถียร หนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ เหม ซึ่งมีอยู่ 2 เล่ม คือ เล่มปกแข็งสีดามีเหรียญรูปเหมติดอยู่ คณะศิษย์ เช่น ปยุต เงากระจ่าง [4] เป็นผู้จัดพิมพ์ ข้างในมีข้อเขียนของลูกศิษย์ และมิตรสหายพร้อมด้วยผลงานของเหม กับอีกเล่มปกสีเทา มีรูปถ่ายเหมข้างหน้า กับภาพวาดเรื่องราชาธิราช และกากี

เหม เวชกร เสียชีวิตที่สถานพักฟื้นของเทศบาลคลองสาน จังหวัดธนบุรี ก่อนสิ้นใจเหมได้จับมือขึ้นเขียนภาพประหลาด ๆ ในอากาศ ทำทางอ่อนเพลียมาก และพิมพ์ว่า “ควรจะเขียนอย่างนี้ ไม่ใช่อย่างนั้น” จิตรกรมือเทวดาหมกมุ่นครุ่นคิดแต่จะทำงานที่ตนเองรักจนวาระสุดท้ายของชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ศพเหม เวชกรโดยตลอด ตั้งแต่วันถึงแก่กรรมเป็นต้นไปศพของเหม

ได้ถูกบรรจุไว้ที่วัดหิรัญโรจิ จังหวัดธนบุรี ไปจนกระทั่งถึงวันอาทิตย์ที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2512 จึงได้รับพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุสุสานหลวง วัดเทพศิรินทราวาส

สุทธิชัย หยุ่น เขียน อาลัยศิลปินดีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2512 มีข้อความตอนหนึ่ง “ประเทศไทยจะสามารถสร้างคนอย่าง เหม เวชกร อีกสักคนหนึ่งได้หรือไม่” เวลาเท่านั้นที่จะให้คำตอบ

นักอ่านนิยายของสำนักพิมพ์เพลินจิตต์ ที่มีสำนักพิมพ์หลังสุดอยู่ใกล้ 4 แยกหลานหลวง ช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ต้องประทับใจกับภาพปกนิยายต่าง ๆ ที่สำนักพิมพ์แห่งนี้ผลิตออกมา เพราะเป็นภาพลายวิจิตรแสดงความเป็นไทย ทั้งภาพพระเอก นางเอกและบรรยากาศไทย ๆ ทั้งหมดฝีมือเหม เวชกร

เหม เวชกร ล่วงลับไปกว่าสิบเจ็ดปีแล้ว บางทีอีกหนึ่งร้อยแปดสิบสามปีข้างหน้า องค์การของประเทศตะวันตกสักแห่งหนึ่งอาจจะมองเห็น “คุณค่า” ของจิตรกรมือเทวดาผู้นี้ แล้วส่งเสียงร้องบอกให้รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในสิ่งที่ เหม เวชกร ได้มอบให้แก่แผ่นดิน เช่นเดียวกับที่ “องค์การยูเนสโก” เกิดเกียรติของมหากวีสุนทรภู่ขึ้นมา ปลูกให้รัฐบาลไทยสะดุ้งตื่นขึ้นหลังจากที่หลับสนิหอยในความมืดมนมานานนับศตวรรษ

ภาพพุทธประวัติวรรณคดีไทย ประวัติศาสตร์ที่เหม เวชกร ได้ฝากฝีมือไว้ในช่วงเวลาที่บ้านเมืองต้องพบกับการแปรผันพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและสังคมในยุคสมัยนั้น แต่ผลงานของเหม เวชกร ที่ผลิตสร้างออกมา ที่สามารถสืบค้นอยู่ในยุคปัจจุบันนี้ ที่แทบจะนับไม่ได้ว่ามีจำนวนเท่าไรแล้ว แต่ในส่วนที่สูญหายไปอีกนั้นก็ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยวิธีการสร้างผลงานเพื่อประกอบกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากเนื้อหาที่ปรากฏอยู่นั้น เพื่อนำเสนอต่อสังคมได้อย่างทันทั่วทั้งที่ จึงเป็นต้นเหตุแห่งการเขียนภาพที่ต้องสนองตอบต่อการผลิตในเชิงปริมาณเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมตามยุคสมัย

เหม เวชกร บิดาเป็นตระกูลขุนนางเก่าแก่ มารดาเป็น หม่อมหลวง ชื่อ ม.ล.สำริด เหมมีพี่น้องต่างมารดาอีกสองสามคน เหมเป็นลูกคนโตของแม่ เหมอายุได้แปดขวบพ่อแม่ก็แยกทางกัน ในบางช่วงเวลาเหมต้องไปอาศัยอยู่กับลุง ชื่อหม่อมราชวงศ์แดง ทินกร โดย ศรัณย์ ทองปาน [5] จากหนังสือสารคดี “เหม เวชกร จิตรกรไร้สำนัก เรียนช่างเขียนนอกสถาบัน” ได้แสดงทัศนะถึง เหม เวชกร กล่าวได้โดยสรุปว่า ม.ร.ว.แดง ทำงานกับเจ้าพระยาบรมราช (ปั้น สุขุม) ผู้ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้กำกับดูแลการก่อสร้างพระที่นั่งอนันตสมาคมองค์ใหม่ โดย ม.ร.ว.แดง ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลช่างอิตาเลียนที่มาออกแบบและควบคุมการก่อสร้างพระที่นั่งองค์นี้

คาร์โล ริโกลี ช่างเขียนหนุ่มชาวแคว้นที่ทัสคานีนั้น เกิดรู้สึกเอ็นดูเด็กชายเหมขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเห็นฝีมือวาดภาพที่เหมเอาซอล์กขีดเขียนไว้จนเประสะพานทำน้ำก็ยิ่งถูกชะตาถึงกับออกปากชักชวนและขออนุญาตจาก ม.ร.ว.แดง ให้เหมไปอยู่เป็นลูกมือบดสีล้างฟูกในงานเขียนภาพสีน้ำมันที่บนเพดานโดมพระที่นั่งอนันตสมาคมด้วย ว่าง ๆ เขาก็สอนให้เหมขีดเขียนเส้นสายลวดลายต่าง ๆ จิตรกรอิตาเลียนถึงกับจะให้เหมเดินทางไปอิตาลีด้วยกันเพื่อไปศึกษาต่อทางด้านศิลปะ ซึ่ง ม.ร.ว.แดง ทินกร ผู้เป็นลุงก็ยินดีกับโอกาสของเด็ก อนุญาตให้เหมไปได้ถึงขนาดเตรียมตัดเสื้อผ้ากันแล้ว แต่เมื่อข่าวนี้ล่องรู้ไปถึงบิดาของเหม กลับให้คนมาลักตัวไปเสีย ว่ากันว่าเหมไม่ได้พบกับคุณลุงอีกเลยตั้งแต่นั้นมา

เหม เคยทำงานสารพัด ไปเป็นเด็กฝึกงานในอยู่เรือของคนจีนกวางตุ้ง ที่ซึ่งเขาต้อง “ตีเหล็กตะไบเหล็กจนมือดำ” ต่อเมื่อมีความรู้เรื่องเครื่องยนต์ดีแล้ว ก็มีคนชวนไปอยู่เรือโยงขึ้นล่องในแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำแม่กลองอีกเป็นแรมปี เรือโยงที่ว่านี้ เป็นเรือเครื่องจักร ใช้น้ำล่ายอม ๆ ที่นำมารับจ้างลากจูงเรือสินค้าจำพวกเรือเกลือที่ต่อกันเป็นพวงยาว ๆ แต่จะว่าชีวิตเด็กช่างเครื่องในเรือโยงเป็นชีวิตที่ตกต่ำก็คงไม่ใช่เสียทีเดียว เพราะในอีกแง่หนึ่ง ชีวิตในเรือโยงก็เป็นโอกาสของการเดินทางผจญภัยสำหรับเด็กหนุ่มร่วมสมัยกับเหม อีกจำนวนไม่น้อย ป.อินทรปาลิต นักเขียนผู้มีชื่อจากหัตถ์นิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ก็ยังเคยไปประจำเรือโยง ขึ้นล่องปากน้ำโพท่าเดียวอยู่พักใหญ่

ในสภาพของสังคมปัจจุบัน ผลงานของเหม เวชกร ได้รับการเข้าร่วมประมวลกับองค์ระดับนานาชาติ จากผลงานดังกล่าวนั้น เป็นเพียงผลงานภาพประกอบตามเรื่องเล่า แต่ยุคสมัยเปลี่ยนไป ผลงานดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นสมบัติอันล้ำค่าของแวดวงศิลปวัฒนธรรม ที่ควรได้รับการศึกษาค้นคว้าเพื่อเป็นคุณค่าในทุกมิติโดยเฉพาะ การสร้างสรรค์ทรัพยากรในสังคมไทยได้ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาชีวิตและประสบการณ์การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมผ่านผลงานภาพประกอบ
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาการในแวดวงศิลปะไทยร่วมสมัยกับ เหม เวชกร มาจนถึงปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาประสบการณ์การดำเนินชีวิตของเหม เวชกร จากการศึกษาข้อมูลจากหนังสือที่ได้มีการรวบรวมไว้ตามยุคสมัย พร้อมด้วยการสร้างสรรค์ผลงานในลักษณะภาพประกอบที่ เหม เวชกร ได้ใช้ชีวิตอยู่ในโรงพิมพ์เพื่อเขียนภาพจากเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบกับเนื้อเรื่องนั้น ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยจะใช้วิธีเรียงเรื่องเนื้อเรื่องจากการค้นข้อมูลจากหนังสือต่าง ๆ เป็นจำนวนหลายเล่ม เพื่อนำเนื้อเรื่องต่าง ๆ ที่มีลักษณะเด่นของผลงานตามยุคสมัยมาจำนวน 12 ภาพ ด้วยการใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดในเนื้อเรื่องและรูปแบบอัตลักษณ์ไทย/หลักการทางศิลปะ/การจัดวางองค์ประกอบของภาพ/การใช้สี/ด้วยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์เพื่อเป็นการสะท้อนประสบการณ์ต่าง ๆ ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาจากช่วงเวลาของการมีชีวิตอยู่ของเหม เวชกร พร้อมกับการสรุปในบทสุดท้ายให้เห็นถึงคุณค่าของบุคคลสามัญชนธรรมดาคนหนึ่ง ที่มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ถึงแม้จะเป็นเพียงภาพประกอบแต่วันเวลาได้ผ่านไปตามยุคสมัยจนมาถึงในยุคปัจจุบันผลงาน ของเหม เวชกร ได้กลายเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่บริสุทธิ์เป็นผลงานที่ทรงคุณค่าทั้งตัวผลงานที่เป็นที่ประจักษ์ พร้อมด้วยวัตรปฏิบัติของตัวศิลปินเองที่จะเป็นแบบอย่างให้ต่ออนุชนคนรุ่นหลังได้ต่อไป โดยมีผลงานเด่น ดังนี้

เทคนิค สีน้ำมันกระดาษ/ขนาด 29 x 21 เซนติเมตร

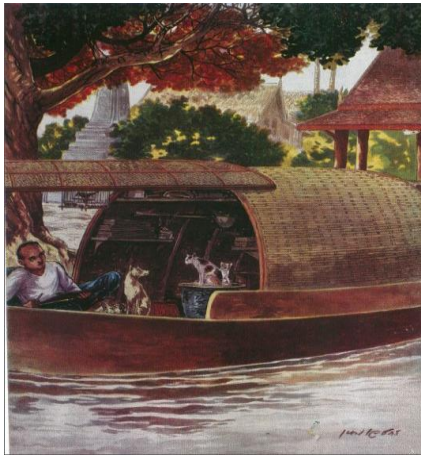

ภาพที่ 1 “ผู้เริ่มเห็นโลกพร้อมกับความเศร้าใจ”

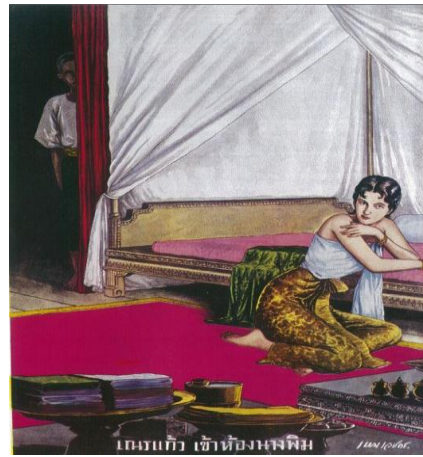

ภาพที่ 2 “เมื่อยากไร้กายเราก็เท่านั้นไม่มีพสุธาจะอาศัย”

เทคนิค สีน้ำมันกระดาษ/ขนาด 29 x 21 เซนติเมตร

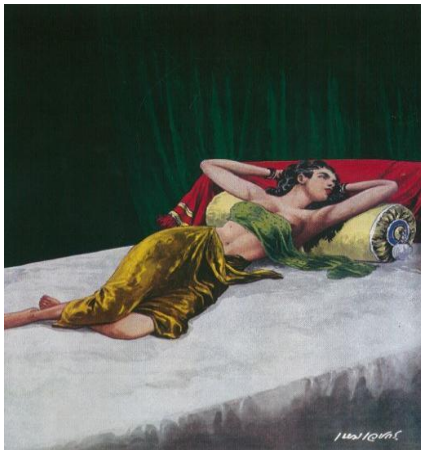

ภาพที่ 3 “รสชีวิต”

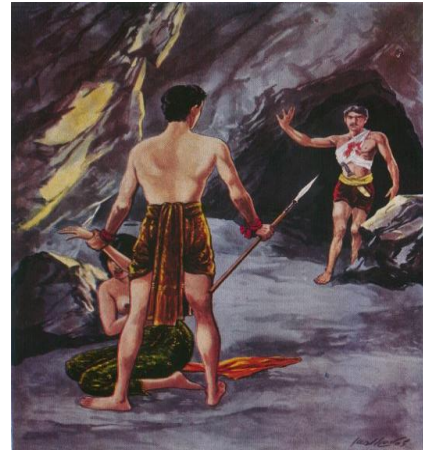

ภาพที่ 4 “พิมพิลาไล”

เทคนิค สีน้ำมันกระดาษ/ขนาด 29 x 21 เซนติเมตร

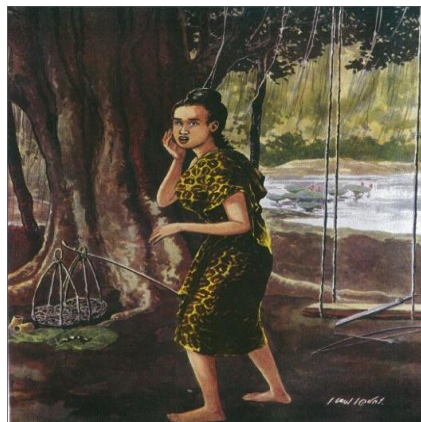

ภาพที่ 5 “กากี”

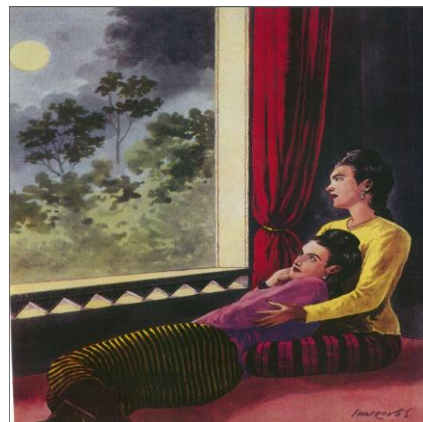

ภาพที่ 6 “ไกรทอง”

เทคนิค สีน้ำมันกระดาษ/ขนาด 29 x 21 เซนติเมตร

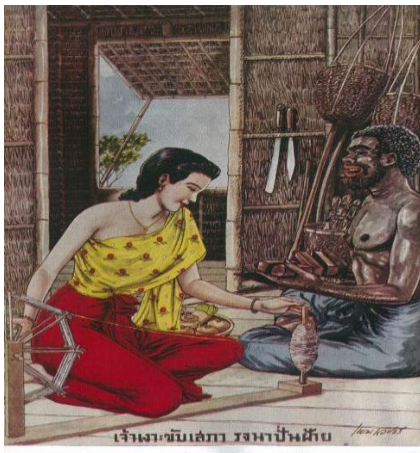

ภาพที่ 7 “มัทรี”

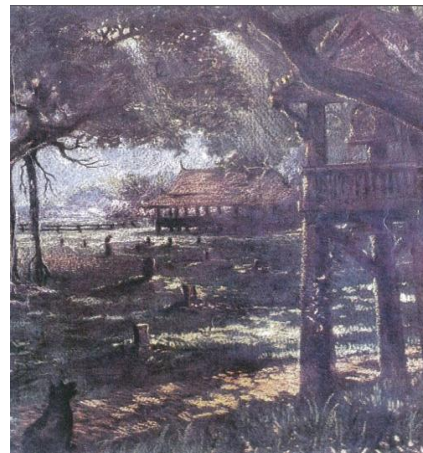

ภาพที่ 8 “พระเพื่อนพระแพง”

เทคนิค สีน้ำมันกระดาด/ขนาด 29 x 21 เซนติเมตร

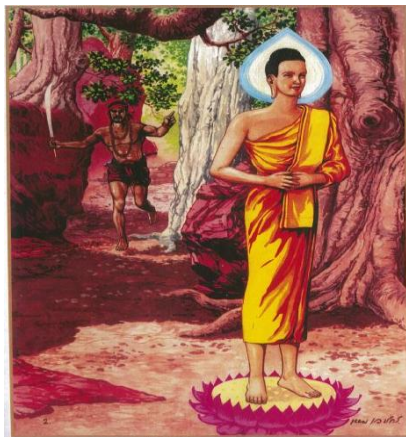

ภาพที่ 9 “รงนา”

ภาพที่ 10 “ผีไทย”

เทคนิค สีน้ำมันกระดาด/ขนาด 29 x 21 เซนติเมตร

ภาพที่ 11 “เราหลุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หลุด”

ภาพที่ 12 “ให้ชีพขึ้นเหมือนบรเพลงเพลงสวรรค์”

การวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์การดำเนินชีวิตของเหม เวชกร มาตั้งแต่วัยเด็กจนมาถึงวาระสุดท้ายของชีวิตในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านครอบครัว การศึกษา การได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้กับชาวต่างชาติในลักษณะการศึกษาในรูปแบบนอกระบบ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารศิลปะในต่างประเทศจากด้วยความใกล้ชิดกับบุคคลชั้นสูงในแต่ละช่วงของชีวิตที่ผ่านมา การได้มีโอกาสได้ไปเป็นลูกมือในการสร้างผลงานศิลปะ ในสถานที่สำคัญของประเทศไทย จากการชักนำของชาวต่างชาติ ชาวอิตาลี ซึ่งเป็นกลุ่มศิลปินกลุ่มใหญ่ที่ได้มาถวายเป็นงานในการสร้างพระที่นั่น อันนตสมคมจากการได้รู้จักด้วยความบังเอิญ พร้อมกับการประสานสัมพันธ์ พรสวรรค์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดที่ทำให้กลุ่มศิลปินจากอิตาลี ได้มองเห็นความสามารถ การตีความจากภาพที่ยังหลงเหลือในลักษณะกระจัดกระจายอยู่โดยทั่วไปว่าเป็นผลงานที่ทรงคุณค่า ทั้งจากการวาดด้วยเทคนิคและวิธีการเฉพาะตนที่เด่นชัด โดยเฉพาะการสะท้อนภาพในลักษณะเอกลักษณ์ไทยที่สามารถส่งผลต่อการมีเอกลักษณ์เฉพาะของเหม เวชกร ได้ในที่สุด เป็นต้น โดยการนำภาพผลงานของเหม เวชกร ในบางส่วนจากเนื้อหาที่มีความแตกต่าง จากผลงานในหนังสือ 5 เล่ม โดยมีผลงานเด่น จำนวน 12 ภาพ ที่สะท้อนภาพการวาดภาพจากเนื้อหาต่าง ๆ

ผลการวิจัย

ศึกษาหาความรู้ทั้งจากการเรียนในภาคปกติมาพอสมควร แต่การศึกษาด้านศิลปะนั้น เป็นการศึกษาด้วยตนเอง จากการมีประสบการณ์กับบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้จากกลุ่มศิลปินที่ผ่านการคัดเลือกให้มาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในประเทศไทย ตามหลักการในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรม จึงเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้เหม เวชกร ได้พบกับจุดเปลี่ยนของชีวิตที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต การสร้างความทรงจำของผู้คนที่ศิลปะในรูปแบบของเหม เวชกร มีอิทธิพลต่อการรับรู้และในโอกาสเดียวกันก็เป็นการวางรากฐานประสบการณ์ทางสุนทรียะให้แก่สังคมในลักษณะศิลปะรับใช้สังคมต่อคน ในยุคปัจจุบัน จนถึงทุกวันนี้

ภาพที่ 1 ภาพ “ผู้เริ่มเห็นโลกพร้อมกับความเศร้าใจ” โดยเหม เวชกร ได้วาดภาพจากเนื้อเรื่อง ประวัติสุนทรภู่ จากการเล่าเรื่องของตำรา ณ เมืองใต้ [6] โดยสะท้อนภาพของสุนทรภู่ นั้นเป็นเด็กกำพร้า บิดามารดาแยกทางกัน พ่อได้ออกจากบ้านไปไม่มีวันกลับ โดยไปบวชอยู่แกลง แม่ไปมีสามีใหม่ โดยมีลูกสาวอีก 2 คน จากสามีใหม่ โดยสะท้อนได้จากนิราศ ได้แสดงความรักความอาลัยที่สุนทรภู่ขาดความอบอุ่นมาตั้งแต่วัยเด็ก ภายใต้จิตสำนึกสุนทรภู่ต้องการที่พึ่งทางใจ ซึ่งธรรมชาติก็มอบพรสวรรค์ให้แก่นักประพันธ์บทกวีที่ได้สะท้อนอารมณ์และความรู้สึก จากความเก็บกด ความคับแค้นที่ต้องต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคมาตั้งแต่วัยเด็ก สุนทรภู่ ได้เรียนหนังสือที่วัดชีปะขาว คือวัดศรีสุดาราม มารดาถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ได้มีโอกาสเรียนรู้ ทำให้มีความคิดกว้างขวาง กว่าเด็กชาวบ้านทั่วไป มีรักแรกกับแม่จัน แต่ก็ต้องพรากจากกันไป การที่ศิลปินได้ผ่านประสบการณ์ชีวิตย่อมส่งผลต่อผลงานการสร้างสรรค์ ผลงานศิลปะในที่สุด ในนิราศเมืองแกลง สุนทรภู่ได้พบพ่อที่อยู่ในสถานะสมณเพศ ในขณะที่สุนทรภู่อายุ 21 ปี โดยแยกจากพ่อมาตั้งแต่อายุ 2 ปี ในนิราศภูเขาทอง สุนทรภู่ได้สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกในความรักที่มีต่อแม่จัน เมียรัก ถึงแม้ตนเองจะชอบดื่มเหล้า จึงเป็นที่มาที่ทำให้เราทั้งสองต้องแยกจากกัน ถึงแม้ว่าสุนทรภู่จะยังรักแม่จันอยู่ก็ตาม โดยได้กล่าวไว้ในนิราศภูเขาทอง ไว้ว่า “ถึงสุราพารอดไม่วอดวาย ไม่ไถ่กรายแกล้งเมื่อกี้เกินไป” หรือคำว่า “อันเมาเหล้าเข้าสายก็หายไป แต่เมาใจนี้ประจำทุกค่ำคืน”

ภาพที่ 2 ภาพ “เมื่อยากไร้กายเราก้เท่านี้ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย” เป็นการแสดงแนวคิดจากการตีความของสุนทรภู่ ได้นำมาสู่เรื่องชกต๋อย จนถึงขั้นติดคุก รัชกาลที่ 2 พระองค์ทรงเฝ้าติดตามด้วยความเมตตาตามโดยตลอด เมื่อพ้นโทษก็ให้มาเป็นครูสอนหนังสือแก่เจ้าฟ้าอาภรณ์พระเจ้าลูกยาเธอ แต่เมื่อรัชกาลที่ 2 สวรรคตก็เหมือนสิ้นชีวิตของสุนทรภู่ไปด้วย สุนทรภู่บวช พ.ศ. 2367 อายุ 39 ปี สุนทรภู่ได้ลาสิกขาบทและบวชใหม่อีกครั้ง พ.ศ. 2383 บวชอยู่ 3 ปี จึงสึกใน พ.ศ. 2385 อายุได้ 57 ปี เมื่อตอนบวชมาอยู่ที่วัดเทพธิดาและในเรื่องราวพันพิลาป ซึ่งยังอยู่ที่วัดเทพธิดา ได้พรรณนาไว้ว่า “ต้องขัดเคืองเรื่องราวด้วยคราวเคราะห์ จวบจำเพาะสุริยาถึงราหู ทั้งบ้านทั้งวังวัดเป็นศัตรู แม้นขึ้นอยู่ยากเย็นจะเห็นใคร”

ภาพที่ 3 ภาพ “รสชีวิต” แนวคิดในภาพจากการเขียนนิราศภูเขาทอง ในขณะที่สุนทรภู่ยังเป็นพระอยู่ เดินทางโดยทางเรือ จากวัดราชบูรณะมุ่งสู่อยุธยา ที่จะไปกราบไหว้เจดีย์ภูเขาทอง มีหนูพัดซึ่งเป็นลูกชายกับลูกศิษย์อีก 2-3 คน ในระหว่างทางได้สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกจากสิ่งที่พบไว้ว่า “ถึงโรงเหล้าเตากลั่นควันโขมง มีคันทองผูกสายไว้ปลายเสา ใบบาบกรรมน่านรกรเญวอกเรา ให้มัวเมาเหมือนหนึ่งบ้าเป็นน่าอาย ทำบุญบวชกรวดน้ำขอสำเร็จ พระสรรเพชญ์โพธิญาณประมาณหมาย ถึงสุราพารอดไม่วอดวาย ไม่ไถ่กรายแกล้งเมื่อกี้เกินไป” สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยสวรรคต กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้ขึ้นครองราชย์เฉลิมพระนามว่า สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สุนทรภู่ก็หลุดจากตำแหน่ง ทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปทันที วิชาความรู้ที่มีอยู่ก็ไม่อาจช่วยได้ บ้านเรือนก็ถูกยึด ญาติมิตรเพื่อนฝูงก็ตีห่าง ด้วยความเกรงกลัวในพระอาญา ด้วยจากที่พระเจ้าแผ่นดินไม่ทรงโปรด จึงหาทางออกด้วยการบวชเป็นพระ

แนวความคิดในผลงานภาพวาดภาพของเหม เวชกร กลุ่มที่ 2 มาจากหนังสือ “ภาพนางงามในวรรณคดี” ตำรา ณ เมืองใต้ [7] จัดเรื่อง เหม เวชกร เขียนภาพ โดยมีผลงานเด่น จำนวน 6 ภาพ ดังนี้

ภาพที่ 4 ภาพ “พิมพิลาไล” จากแนวคิดได้สะท้อนตัวตนของนางพิมพิลาไล โดยขุนช้างขุนแผนรูปร่างอูฐลเห็นพิมในวันเทศน์มหาชาติ แล้วก็กลับมาคร่ำครวญพรา่ำเพื่อถึงไว้ว่า “อรชรอ่อนแอ้นเอบาง หมิ่นนางก็ไม่เหมือนนางเดียว เจ้าห่มสีทับทิมริมขลิบทอง สอดสองซบในสไบเขียว แขนอ่อนท่อนท่ายแม่พริ้งเพียว งามตาเมื่อเจ้าเหลียวชำเลื่องมา” ความงามของพิมพิลาไลในวัยสาวนั้น ที่ทำให้เณรแก้วร้อนเหมือนอยู่ในกองไฟ พลายนแก้วกล่าวว่า “นักร้อยบุปผชาติสะอาดโฉม งามประโลมน่ารักเป็นนักหนา จะดูไหนเปล่งปลั่งทั้งกายา ดังดอกฟ้าลอยพ้อนชะอ้อนงามโฉมแลลุ่มแก้มยิ้มพริ้มเพราวงอน งามเนตรเมื่อเจ้าค่อนฟ้ายามชม คอคางนางแบบกะทัดรัด เล็บยาวขาวขัดดูงามสม” ไฟสวาทเผาผลาญเณรแก้วจนตะแบก ต้องสีกจากเณรรับมาหาพิมพิลาไล และชมนางไม่รู้เบื่อ “ประทีปอัฉกลับตามอร่ามตา ต้องพักตร์ผิวนื้อเป็นนวลจันทร์ งามโคกตกแสงเมื่อยามเศร้า ปีมประหนึ่งจะเข้าประคองขวัญ งามทรงสงศรีฉวีวรรณ สารพันงามจริตนาชิตชม”

ภาพที่ 5 ภาพ “กาก็” จากแนวคิดที่ได้สะท้อนภาพของ “กาก็” ไว้ว่า “ท้าวมีมเหสีวิไลลักษณ์ ประไพพัคตร์เพียงเทพสาวสวรรค์ ชื่อกาก็ศรีวิลาสตังดวงจันทร์ เนื่อนนั้นหอมพุ่งจรงใจ เปรียบเสมอเหมือนกลิ่นมณฑาทอง ผู้ใดต้องสัมผัสพิสมัย กลิ่นกายติดชายผู้นั้นไป นับได้ถึงเจ็ดทิวา” พระยาเวไนย ตอนเล่นสกากับท้าวพรหมทัต ก็ยังยกเอาเรื่องกลิ่นเนื้อหอมของกาก็มากว่า “โอ้พระพายชายกลิ่นมารัญจวน หอมหวานนาสาเหมือนกาก็ รื่นรื่นชื่นจิตพีจำได้ เหมือนเมื่อไปร่วมภิรมย์ประสมศรี” ความงามของกาก็ ตามสายตาของพระยาเวไนยนั้นว่า “ถึงนางหกฟ้าชั้นที่สรรทรง จะเปรียบอนงค์สมรได้ไม่มีสอง” ตามหนังสือกาก็ คำฉันท์ ผู้แต่งได้พรรณนา ความงามของกาก็ไว้อย่างละเอียดว่า “มีอัครชายา เป็นปิ่นสุตา ทรงนามกาก็และอรองค์เพริศเพรา ทรงเยาวกษัตริ เป็นเฉลิมโลกิ เพียงอัปสรสวรรค์” โดย ตำรา ณ เมืองใต้ [7] ได้แสดงทัศนะถึงกาก็ กล่าวโดยสรุปไว้ว่า กาก็เป็นนางงามที่รู้จักกันแพร่หลายมาก ความงามของนางนั้นจัดว่าเป็นเลิศและความงามนั้นเองเป็นภัยแก่ตน และมีคุณสมบัติพิเศษคือ “เนื้อหอม” มาแต่กำเนิด

ภาพที่ 6 ภาพ “ไกรทอง” แนวคิดจากที่เศรษฐีชาวเมืองพิชิตรมบุตรสาว 2 คน คือ ตะเภาทอง ตะเภาแก้ว วันหนึ่งลูกทั้ง 2 ลงไปอาบน้ำที่หน้าหน้าเมือง ถูกจระเข้ใหญ่คาบหายไป จึงประกาศรางวัลแก่ผู้จับจระเข้ได้ จระเข้ตัวที่คาบนางตะเภาทองไปชื่อ ชालะวัน ซึ่งเป็นผู้ที่ครอบครองถ้ำ และบริวารจระเข้ จระเข้ตัวใดเข้าไปในถ้ำจะกลายเป็นมนุษย์ ชาละวันเป็นจระเข้ชั้นเทพ ชอบกินเนื้อมนุษย์ แต่ไม่กินนางตะเภาทอง เพราะเหตุเป็นคนสวย นางตะเภาทองเห็นชาละวันเป็นหนุ่มรูปงามจึงนิกรักเลียดตกเป็นเมีย แต่ชาละวันซึ่งก็มีเมียอยู่แล้วชื่อวิมลากับเลื่อมไวยวรรณ ชาละวันมีเขี้ยวกายสิทธิ์ อาวุธธรรมดาไม่สามารถทำอันตรายได้ เศรษฐีจึงประกาศว่า ถ้าใครจับจระเข้ตัวนี้ได้ จะยกลูกสาวคนเล็กให้และแบ่งสมบัติให้ครึ่งหนึ่งด้วย ไกรทองได้หอกวิเศษชื่อสทโลหะ ไกรทองตั้งโรงพิธีร้ายเวทเรียกชาละวันให้ขึ้นมาเหนือน้ำ ชาละวันถูกแทงบาดเจ็บหลายแผล ไกรทองเข้าไปในถ้ำพบนางวิมลากับนางตะเภาทองที่พูดไม่ได้ เศรษฐีเห็นบุตรสาวเป็นไปก็อ้อนวอนให้ไกรทองช่วยแก้ไข ทางแก้ไขคือต้องฆ่าชาละวันไกรทองใช้หอกสทโลหะไปแทง ชาละวันจึงตาย นางตะเภาทองหายเป็นไป เศรษฐีจึงยกให้แต่งงานพร้อมกับตะเภาแก้วน้องสาวต่อมานางวิมลาลงเล่นก็หลงรักไกรทอง จึงยินยอมเป็นเมีย

ภาพที่ 7 ภาพ “มัทรี” จากแนวคิด พระนางมัทรี พระมเหสีผู้จงรักภักดีของพระเวสสันดร พระเวสสันดรได้ทรงบำเพ็ญทานปรมาตถบารมี จนทำให้มีคำอุปมาว่า “ใจดีเหมือนพระเวสสันดร” ผลจากความใจดี ทำให้พระองค์ต้องนिरาคราชนิเวศน์ไปบำเพ็ญพรตอยู่ ณ เขาวงกต พระนางมัทรีหรือกรมเหสี ตามเสด็จพร้อมกันหาชาติ ราชกุมาร และราชกุมารี คุณสมบัติอันยอดเยี่ยมของนางมัทรีก็คือความรักลูกอย่างซื่อสัตย์ใจ “อกแม่นี้ให้อ่อนหิวสุดละห้อย ทั้งดาวเดือนก็เคลื่อนคล้อยลงล้นไม้ สุดที่แม่จะติดตามเจ้าไปเมื่อยามนี้ ผูลิงค่างบ้างชะนีที่นอนหลับ ก็กลิ้งกลับเกลือกตัวอยู่ยั่วเย้า ทั้งนกหูกก็งัวเงียเหงาเจียบทุกรวงรัง แต่แม่ที่เยวเซซังเสาะแสวงทุกแห่งห้องหิมเวศ ทัวประเทศทุกราวป่าสุดสายนัยนาที่แม่จะตามไปเลี้ยงแล” ภาพที่เหมเวชกร วาดภาพ “มัทรี” นี้ เป็นตอนที่พระนางมัทรีมาที่ต้นไทรซึ่งเป็นสถานที่ที่ค้นหา ชาติ เคยมานั่งเล่นเป็นประจำ “อนิจจา ๆ เอ๋ยเห็นแต่ไทรทองถัดกันไป กิ่งก้านใบรากห้อยย่นระย้า เจ้าเคยมาห้อยไทรโยนชิงช้าชวนกันแกว่งไกว”

ภาพที่ 8 ภาพ “พระเพื่อนพระแพง” จากแนวคิดที่กล่าวถึง พระเพื่อนพระแพง ทรงโฉมงามเหมือนดวงเดือนจะกล่าวชมโฉมแห่งใดก็งามเลิศล้ำ สองนางงามทุกอย่างงามทั่วทุกแห่ง ในรัชกาลที่ 3 กรมพระราชวังบวรมหาดคีติพลเสพ ได้ทรงพรรณนาความงามอย่างละเอียดของ พระเพื่อนพระแพง ไว้ในหนังสือบทละครเรื่องพระลอ นรลักษณ์ ตอนขับชอชมโฉมพระเพื่อนพระแพงไว้ว่า “ไม่สูงต่ำดำขาวผิผอม พริ้งพร้อมสรรพางค์ดั่งนางหงส์ อรชรอ่อนแอ่นเอวองค์ ดวงพักตร์โฉมยงดั่งวงเดือน พิศพิภักไม่มีเสมอสอง พิศนอภก็ไม่มีเสมอเหมือน ชนงเนตรเกศแก้ม แยมเยื่อน เหมือนจะเตือนให้ต้องตาชาย พระกรรมเทียมเปรียบกลีบบุษบง นาสิกทรงวงขอวิเชียรฉาย ดำเนินเดินทอดระทวยกาย กรกรายคล้ายวงเอราวัน โขษฐ์บางอย่างสลีนจีจิ้ม งามพริ้มเพราสมคมสันต์ เกศดำระยับขลิบเป็นมัน ทนต์นั้นเทียบสมณีนิล สองถันสันทัดสัตตบุษย์ ฟุ้งผุดพันท่าชลาลัย ชื่นบังใบใสสดหมดมลทิน ภูมิณยังมีได้ใกล้เคียง” เหม เวชกร ได้วาดภาพ ในขณะที่พระเพื่อนพระแพง นั่งใจเลือนลอยนึกถึงพระลอ

ภาพที่ 9 ภาพ “รจนา” แนวคิดจากสายตาเจ้าเงาะหรือสังข์ทอง ได้สะท้อนมุมมองความงามของรจนาไว้ว่า “น้องเอยน้องรัก ผิวกะพริบเพียงจันทร์อันทรงกลด โฉมนางแน่งน้อยช้อยชด อย่างกำสรดเศร้าหมองไม่ต้องการบุญพี่กับนางได้สร้างสม อภิรมย์ร่วมรักสมครสมาน พื่ออยู่ถึงนอกฟ้าหิมพานต์ เทวัญบันดาลให้เที่ยวมา” ในเรื่องสังข์ทอง มีเนื้อหาที่สำคัญก็คือ ตอนเลือกคู่ ซึ่งเป็นตอนที่สืบบทบาท ในการดำเนินชีวิตของรจนา ในตอนเลือกคู่ครั้งแรก กษัตริย์ได้ชมความงามของพระธิดาทั้งเจ็ดองค์ ไว้ว่า “เห็นเจ็ดพระธิดายาใจ ให้คิดพิศมัยในรูปทรง ตั้งใจดูนางไม่วางตา เสนหาร่มรังตะลึงหลง งามโฉมชะอ้อนอ่อนเอวองค์ งามขนงวงพักตร์โสภา บ้างพูดกับเพื่อนสนิทไม่เคียดาย อันน้องนุชสุดท้ายคงตายข้า”

แนวความคิดในผลงานวาดภาพของเหม เวชกร กลุ่มที่ 3 ในภาพ “ผีไทย” มาจากหนังสือ “ล้นชักเกร็ดเก่า” ประมวลเกร็ดเก่า ภาพเก่า อ่านเล่นเพลิน ๆ เหมาะสำหรับห้องสมุดและนักอ่านทุกชั้นวัย โดย เอนก นาวิกมูล [8] ภาพจากหน้า 19 ดังนี้

ภาพที่ 10 ภาพ “ผีไทย” แนวคิดการวาดภาพเรื่องผี ของเหม เวชกร [9] นั้น เป็นที่กล่าวขานจากอดีตมาจนถึงยุคปัจจุบันเสมือนจะเป็นภาพตัวแทนของเหม เวชกร จากการวาดภาพดังที่กล่าว คำกล่าวที่ว่า “พบว่าเรื่องผีของเหม มีอยู่ 108 เรื่อง และเชื่อว่าน่าจะมีหลงเหลืออยู่อีก ดูได้จากเรื่องผีของครูเหมที่ผู้พิมพ์จำหน่ายซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนแม้ในปัจจุบัน ด้วยเรื่องของครูเหมมีบรรยากาศแบบเป็นไทยแท้ อย่างชนิดที่เรียกว่า “ได้กลิ่น” ที่เดียว ทุกสถานที่ในเรื่องผีของครูเหมล้วนมีจริง ครูเหมเคยได้ไปกินอยู่หลับนอนสัมผัสกลิ่นอายของท้องถิ่น เรื่องผีของครูเหมไม่ใช่เรื่องผีโหดอำมหิตที่ไล่ล่าคร่าชีวิตผู้คนอย่างไร้เหตุผล โดยภาพรวมจะเป็นในลักษณะเรื่องความห่วงหาอาทรของดวงวิญญาณ และได้สอดแทรกในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีงานบุญของพื้นบ้านภาคกลาง

แนวความคิดในผลงานวาดภาพของเหม เวชกร กลุ่มที่ 4 ในภาพ “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” จากหนังสือภาพวิถีตรพาทู จดพิมพ์โดยคณะสงฆ์วัดพระเชตุพนฯ

ภาพที่ 11 ภาพ “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” จากแนวคิดที่การที่พระพุทธองค์ทรงรู้อองคุลีมาลจะมาทำอนันตริยกรรม โดยจะฆ่ามารดาเพื่อต้องการนิ้วมือเพื่อให้ครบ 1,000 นิ้ว พระพุทธองค์จึงเสด็จไปขวางหน้าก่อนที่โจรองคุลีมาลจะมาถึงมารดา แล้วจะฆ่ามารดา องคุลีมาลเห็นพระพุทธเจ้าจึงวิ่งไล่ตาม แต่วิ่งเท่าไรก็วิ่งไม่ทัน จนรู้สึกเหนื่อย จึงยืนหยุดอยู่กับที่ร้องบอกให้พระพุทธเจ้าหยุด พระพุทธเจ้าหยุด “หยุดก่อนสมณะหยุดก่อน” เราหยุดแล้ว องคุลีมาลแต่เขายังไม่หยุด” องคุลีมาล ต้องการความหมาย “เราหยุดการฆ่าสัตว์แล้วแต่เขายังไม่หยุดฆ่า” องคุลีมาลทูลขอบวชติดตามเป็นปัจฉาสมณะ ต่อมาท่านก็บรรลุมรรคผล เป็นพระอรหันต์ขีณาสพรูป หนึ่งในพระพุทธศาสนา”

แนวความคิดในผลงานของเหม เวชกร กลุ่มที่ 5 ในภาพ “ให้ชีพขึ้นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์” จากภาพหน้าปกหนังสือวิทยาสาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 1 มกราคม 2512 ส.ค.ส. 2512 ส.ค.ส. เปลื้อง ณ นคร [10] สุภาพสตรีในวงศิลปินนั่งเป็นแบบให้เหม เวชกร วาด

ภาพที่ 12 ภาพ “ให้ชีพขึ้นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์” จากแนวคิด “เล่นเครื่องสายไทยด้วยกัน พี่เหมมีชื่อทางเครื่องสาย เขามีลูกไม้ ลูกเล่น ทางสีไวโอลินใครล้มเขาไม่ได้ เล่นเครื่องสายกันมานานทะเลาะกันบ้างเถียงกันบ้าง เขาว่าอย่างนั้น ฉันว่าอย่างนี้ไม่ค่อยจะถูกกัน” “เมื่อสมัยนั้นแก่เล่นดนตรี เดินทางบ่อยขึ้นรถยนต์บ้างรถไฟบ้าง แต่ถ้าไปตลาดพลูต้องลงเรือที่ปากคลองตลาด เรือเล่นไวโอลิน หรือซอฮู้ ซอด้วงไม่มีใครสู้กันได้ ไม่ว่าจะสีเดี่ยวหรือธรรมดา พอมาตอนหลังกรมศิลปากรตั้งขึ้นมีการกระเกณฑ์วิธีการเล่นและร้องเพลง จึงทำให้เราชักไม่ยอมเล่น เพราะพวกเราเคยเล่นอีกแบบหนึ่ง “ไอ้เราม่เล่นเครื่องสายท่าจะไม่มิกินนะแม่แซม ฉันตั้งหน้าตั้งตาเขียนรูปจะดีกว่า” พี่เหมพูดกับฉันหลังจากนั้น ก็เริ่มเขียนรูปอย่างจริงจัง “เมื่อก่อน 30 ปีที่แล้วมา กระผมและพี่เหมรวมทั้งพี่แซมได้มีโอกาสรู้จักกันอย่างบุคคลธรรมดา แต่การต่อมากระผมรู้สึกที่ไม่ใช่ธรรมดาเสียแล้ว เพราะจากการได้ไปเล่นมโหรี ตีตี่ เป่า ในงานต่าง ๆ โดยเฉพาะลงเรือ จากกรุงเทพฯ ไปบ้านอยุธยาเพื่อไปทอดกฐินของผมนั้นหลายครั้ง ความซึมเศร้าในรสของดนตรีไทยซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้ผมลืมกันไม่ลงแม้เมื่อพี่เหมและพี่แซมภรรยาของท่านได้จากไปแล้ว” ซึ่งเป็นการสะท้อนประสบการณ์ชีวิต ผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสู่สังคมและวัฒนธรรมในแนวทางอัตลักษณ์ไทย

หลักการทางศิลปะ

การจัดวางองค์ประกอบของภาพ เหม เวชกร จะจัดภาพไปในลักษณะการให้ความสำคัญกับการจัดวางระยะของภาพด้วยภาพที่อยู่ใกล้สุด ภาพที่อยู่ในระยะกลาง และภาพที่อยู่ในระยะไกลสุด โดยภาพที่อยู่ในระยะกลางของภาพจะเป็นภาพที่แสดงจุดสนใจของภาพอยู่เสมอ อาทิ ภาพ “ผู้เริ่มเห็นโลกพร้อมกับความเศร้าใจ” ก็ให้ภาพพ่อของสุนทรภู่เดินลงบันไดบ้าน โดยสะพานยาวอยู่ด้านซ้ายและหอบเสื้อผ้าหืนไว้อยู่ข้างเอาจุ๋ยด้านขวา พร้อมกับเหลียวหน้ามามองภรรยาและสุนทรภู่ที่อยู่ในวัยเด็ก ในลักษณะอาลัยอาวรณ์ที่เป็นภาพที่อยู่ใกล้สุดของภาพ พร้อมกับฉากหลังก็เป็นภาพกระท่อมลำคลองและต้นไม้ เป็นต้น หรือจากภาพ “เมื่อยากไร้กายเราก็ก่อนนี้ ไม่มีพสุธาจะอาศัย” ซึ่งเป็นภาพที่สุนทรภู่กำลังอยู่ในพิธีการบวช โดยมีผู้คน จำนวน 3 คน คอยแต่งตัวให้แก่ผู้เป็นนาค โดยมีจุดสนใจอยู่ตรงกลางภาพ คือนาคสุนทรภู่ หรือภายในภาพ “รสชีวิต” เหม เวชกรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่อยู่ใกล้สุด คือภาพเรือโดยสะท้อนบรรยากาศสภาพในเรือที่มีสุนทรภู่กำลังนั่งแต่งกวีพร้อมกับมีรูปหมาและแมวคอยอยู่เป็นเพื่อน โดยมีฉากหลังเป็นภาพของพื้นที่ภายในวัดแห่งใดแห่งหนึ่งตามจินตนาการของผู้วาดภาพดังที่เป็นอยู่ เป็นต้น และจากภาพ “พิมพิลาไล” เหม เวชกร ได้จัดวางจุดสนใจของภาพ คือ นางพิมพิลาไล ไว้ด้านขวาของภาพ ในลักษณะเกือบตกจากกรอบภาพ เพื่อทิ้งพื้นที่ว่างให้มองเห็นเงารักที่อยู่ในลักษณะซ่อนเร้นแอบแฝงด้านซ้ายสุดของภาพเช่นกัน จึงเป็นภาพที่ผู้วาดต้องการสื่อความหมายต่อผู้ชมภาพที่แสดงอาการของผู้คนที่ จะทำการไม่ดีต่อกัน เป็นต้นแต่สำหรับภาพ “กาเก” นั้น เหม เวชกร ได้สะท้อนภาพของหญิงสาวที่มีเสน่ห์ด้วยการจัดวางท่าทางที่เธอได้นอนอยู่บนที่นอนที่มีพื้นที่โล่งกว้าง แต่เธอนั้นต้องนอนอยู่เพียงลำพัง ด้วยท่าที่ที่เฝ้าฝันและเหม่อลอย ชวนให้ผู้ชมภาพมีความคิดจินตนาการไปได้อย่างอิสระจากภาพ “ไกรทอง” เป็นการจัดภาพในลักษณะที่สามารถครอบคลุมเนื้อหาภายในเรื่องได้อย่างเด่นชัด โดยให้ภาพของไกรทองอยู่ในส่วนที่ใกล้ที่สุดของภาพ โดยมีมือถือหอกพิเศษสอดโผล่ โดยจุดเด่นของภาพเป็นภาพชาละวันที่บาดเจ็บจึงเป็นการสะท้อนภาพของการต่อสู้ เพื่อช่วงชิงความรักของตน จากภาพ “มัทรี” เป็นการจัดภาพที่ให้จุดสนใจของภาพอยู่ตรงกลางภาพ โดยมีต้นไม้นขนาดใหญ่เป็นจุดรองของภาพแต่ก็สามารถสะท้อนภาพของการเป็นป่าได้อย่างเด่นชัด ภายในภาพ “รจนา” ผู้วาดต้องการให้เห็นความแตกต่างระหว่างหญิงงามกับชายรูปร่างอัปลักษณ์แต่บรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสุข จากภาพ “ผีไทย” ด้วยการจัดวางโครงสร้างของภาพที่สะท้อนความเว้งว้างที่อยู่ในบรรยากาศที่เงียบสงบ จากรูปทรงของหระบังที่เป็นภาพที่อยู่ใกล้สุดด้านขวาของภาพ โดยมีพื้นที่โล่งกว้าง เป็นภาพหลุมศพ มีฉากหลังเป็นภาพศาลาไทย พร้อมด้วยต้นไม้นขนาดใหญ่ปกคลุมอยู่โดยทั่วไป การให้แสงเงาของภาพในลักษณะพรางมัว จึงทำให้ภาพมีลักษณะถึงการค้นหาซ่อนเร้นและวังเวงอยู่ในขณะเดียวกัน เป็นต้นภาพ “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” ซึ่งเป็นภาพที่แสดงถึงการนำคำปรัชญาของชีวิตมนุษย์มาถ่ายทอดเป็นภาพด้วยการจัดองค์ประกอบที่ให้พระพุทธองค์เป็นประธานของภาพ โดยมีภาพขององค์ลีมาลอยู่เป็นฉากหลังของภาพ

ที่สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกของภาพให้เกิดความขัดแย้งต่อกัน แต่ในที่สุดก็สามารถรวมอยู่ด้วยกันอย่างมีเอกภาพได้ในที่สุด และภาพ “ให้ชีพขึ้นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์” เป็นการจัดวางภาพที่ให้ความสำคัญกับประธานของภาพในลักษณะตรงไปตรงมา ด้วยรูปลักษณะของกุลสตรีไทย ที่แต่งกายด้วยชุดไทย พร้อมด้วยมีดอกกล้วยไม้หนีบไว้ที่ข้างหู ในท่าที่ที่กำลังสืบทอด ในลักษณะการจัดตกแต่งเพราะจากด้วยความสามารถของผู้วาดภาพที่ได้รับการยอมรับในการเล่นดนตรีไทย จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานมาจากความผูกพัน ทั้งจากวิถีชีวิตที่เป็นอยู่กับการสามารถพิเศษนอกเหนือจากการวาดภาพประกอบ จากยุคสมัยที่ผ่านมา เป็นต้น

ด้านการใช้สีในการวาดภาพของเหม เวชกร

จากด้วยการที่เหม เวชกร ได้พบกับคาโล ริโกล ซึ่งเป็นจิตรกรชาวอิตาลี มาตั้งแต่วัยเด็กพร้อมกับการได้มีโอกาสได้ศึกษาศิลปะจากเอกสารหนังสือหรือสิ่งพิมพ์จากต่างประเทศ ซึ่งมาจากตู้หนังสือจากบุคคลสำคัญในประสบการณ์ตามวิถีชีวิตที่ผ่านมา จึงทำให้รสนิยมในการใช้สีและการวาดรูปภาพคน ทั้งจากคนที่เต็มตัวหรือภาพใบหน้าคนนั้น จึงมีความละม้ายคล้ายคลึงกับกลุ่มคนชาวอิตาลีอยู่ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะการวาดสีผิวของเหม เวชกรนั้น จะใช้น้ำหนักของสีจากสีน้ำอ่อนกลาง และแก่ โดยจะไม่มีการสอดแทรกสีใกล้เคียงเข้าไปผสมผสานอยู่เลย เพราะการเขียนภาพจากกลุ่มศิลปินอิตาลี ที่มาเขียนภาพสเก็ตช์ในพิธีบรมราชาภิเษกนั้น ก็เป็นเช่นนั้นเช่นกัน หรือแม้แต่รูปทรงของหุ่นในภาพประกอบนั้น ก็จะมีลักษณะสัดส่วนที่สูงใหญ่เสียเป็นส่วนใหญ่ แต่ที่สะท้อนความเป็นไทยก็คงได้แก่การแต่งกายและวิถีความเป็นไทย ที่เป็นสิ่งที่ครอบคลุมอยู่ภายในภาพ ด้วยอัตลักษณ์ไทยจากภาพผลงานการวาดภาพตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

จากการใช้สีวาดภาพประกอบของเหม เวชกร จากภาพ “ผู้เริ่มเห็นโลกพร้อมกับความเศร้าใจ” เป็นการใช้สีในลักษณะตรงไปตรงมา ไม่มีการสอดแทรกสีอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงเข้าไปผสมผสานเป็นเด็ดขาด ภาพ “เมื่อยากไร้กายเราก็ก่อนนี้ ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย” ใช้โครงสร้างของสีด้วยกลุ่มสีเทาเป็นส่วนใหญ่ของพื้นที่ภายในภาพ แต่จะใช้สีสดใสที่เป็นลักษณะของแม่สี อาทิ สีแดง สีน้ำเงิน และสีแสดเลือดหมู จึงทำให้ภาพให้ความรู้สึกที่สดใสปลอดโปร่ง ภาพ “รสชีวิต” ด้วยการลดค่าของสีให้อ่อนลง โดยใช้สีที่มีความเข้มมากที่สุดด้วยโครงสร้างสีน้ำตาลอ่อนจากการวาดภาพเรือ ความน่าสนใจของภาพอยู่ที่เงาด้านหน้าที่เป็นเงาจากภาพเรือ ภาพ “พิมพ์พิลาไล” การให้ความสำคัญ ด้วยการใช้สีบานเย็น เป็นพื้นพรมที่สดใส และเร้าร้อน เพื่อให้นางพิมพ์พิลาไล มีความโดดเด่น ด้วยการสวมสไบสีขาวครีมกับผ้าชิ้นสีทอง ที่สะท้อนตัวตนของนางได้มากยิ่งขึ้น ภาพ “กาเกี” การใช้สีเขียวหัวเปิดในฉากหลัง พื้นที่สีขาวนวลเป็นที่นอนนางกาเกีในท่าที่เฝ้าเยว่น มีสีแดงที่เป็นผ้าคลุมตัดกับฉากหลังที่เป็นสีเขียว ให้อารมณ์ของภาพย้อนยุค ภาพ “ไกรทอง” การใช้สีที่มีความกลมกลืนต่อกัน โดยไม่ใช้สีสด แต่จะให้น้ำหนักของภาพด้วยการไล่น้ำหนักจากอ่อน กลาง แก่ ผิวเนื้อคนจะใช้สีน้ำตาลอ่อนเป็นหลัก ภาพ “มัทรี” ด้วยการใช้โครงสร้างสีเอกรงค์ด้วยสีน้ำตาลเป็นหลักในการระบายสีภายในทั้งภาพจุดสนใจเป็นลวดลายเสื้อผ้าที่เป็นลายเสือ ที่ทำให้ภาพนางมัทรีมีความโดดเด่น ด้วยพื้นสีเหลืองลายสีน้ำเงิน ภาพ “พระเพื่อนพระแพง” โดยคนที่นอนจะใส่เสื้อสีบานเย็น สวมผ้าชิ้นลายทางด้วยสีเหลืองตัดกับเส้นสีดำ คนนั่งสวมเสื้อสีเหลือง สวมผ้าชิ้นพื้นแดงลายเส้นสีดำ ฉากหลังของภาพเป็นสีเขียว เพื่อตัดกับสีเสื้อผ้าและมีสีแดงสดที่สะท้อนอารมณ์ที่ซ่อนเร้นแอบแฝงของคนทีรอคอย ภาพ “รจนา” จากการใช้สีแดงกับการสวมผ้าชิ้นของนางรจนาที่เป็นสีที่มีนัยสำคัญกับความเป็นเงาะป่าของเจ้าเงาะ จากสีเลือดนกที่มีความสดใส โดยรจนาสวมสไบด้วยสีเหลืองอ่อน ซึ่งเป็นคู่สีตัดกัน ภาพ “ผีไทย” โดยให้แสงเงาภายในลักษณะแสงสลัว ด้วยกลุ่มสีที่อยู่ในเงามืดและแสงสว่างเพื่อให้ภาพมีความรู้สึกที่สงบและเว้งว้าง ภาพ “เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด” จุดเด่นของภาพอยู่ที่สีของเงาที่ตกทอดมายังพื้นเป็นโครงสร้างที่แสดงความอบอุ่น เป็นภาพที่ใช้สีสดใส โดยเฉพาะสีของแสงแดดที่สาดส่องมายังองค์พระพุทธรูป ภาพ “ให้ชีพขึ้นเหมือนบรรเลงเพลงสวรรค์” จากการที่หญิงสาวใส่เสื้อสีแดงสด เพื่อตัดกับฉากหลังเพื่อให้เครื่องดนตรีไทย มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น และยังเป็นการซ่อนนัยยะกับคำว่า “ชีพขึ้น” กับชื่อของภรรยาที่ชื่อว่า “แซมขึ้นคมขำ” ด้วยจากภรรยาก็เป็นนักร้องเพลงไทยเช่นกัน เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญจากการวิเคราะห์ พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นจากการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพตามกระบวนการวิจัยด้วยการประมวลผลการศึกษาด้านประสบการณ์ชีวิตและการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสามารถสรุปผลการวิจัยใน 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ประเด็นเรื่องแนวคิดจากการวาดภาพประกอบจากประวัติชีวิตของสุนทรภู่ตั้งแต่เกิด จนมาถึงการตาย โดยได้จัดวางพล็อตเรื่อง ในช่วงที่สำคัญของสุนทรภู่ โดยการเขียนเรื่องจาก ตำรา ณ เมืองใต้ [6] โดยเหม เวชกร จะต้องอ่านเรื่องให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง แล้วถึงจะนำมาเขียนเป็นภาพได้ โดยภาพแรกจะเป็นภาพที่พ่อแม่สุนทรภู่ได้มีการทะเลาะต่อกันจนนำไปสู่การแยกชีวิตต่อกัน ตั้งแต่สุนทรภู้อยู่ในวัยเด็กซึ่ง เหม เวชกร ได้จัดวางตำแหน่งขององค์ประกอบภายในภาพพร้อมสีสันทันตามความเหมาะสม ในภาพที่ 2 เป็นช่วงเวลาที่สุนทรภู่ลาบวชเพื่อหนีปัญหาชีวิตที่ตนเองไม่คาดคิดมาก่อนว่าชะตาชีวิตจะเป็นไปได้ถึงเพียงนี้และในภาพที่ 3 นั้นก็เป็นการตอกย้ำกับการดำเนินชีวิตของตนเอง ซึ่งก็ไม่มีอะไรแน่นอน การพึ่งตนเองจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดแต่สุดท้ายของชีวิตก็เป็นไปตามดังที่ตนได้ปฏิบัติมา เป็นต้น

2. ประเด็นเรื่องนางในวรรณคดี โดยผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นจำนวน 6 เรื่อง ในเรื่องแรกสะท้อนให้เห็นถึงความรักของหญิงสาวที่มีความไม่แน่นอน ใช้อารมณ์เป็นใหญ่ ในการดำเนินชีวิต แต่สุดท้ายก็จะหาความรักแท้ไม่ได้ จึงเป็นการสร้างปมปัญหาแก่ตนเองตลอดมา จากเรื่อง “พิมพิลาไล” ในเนื้อหาเรื่องที่สอง เป็นการมองชีวิตเหมือนเหรียญมีสองด้าน ถึงแม้จะมีความสวยงามงดงาม มีคุณสมบัติเลิศเลอเพียงใด แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นก็สามารถนำภัยมาสู่ตนเองได้ ถ้าขาดสติต่อการดำเนินชีวิตดังเช่นกาก็ เนื้อหาในเรื่องที่ 3 ได้สะท้อนความรักที่ตั้งอยู่บนกฎเกณฑ์และเงื่อนไขของชีวิตที่จะหาความลงตัวได้นั้น ต้องรู้จักกับคำว่าพอดี บนพื้นฐานของความเป็นจริง จากเรื่อง ไกรทอง จากความรักที่แม่มีต่อลูกสะท้อนได้จากการเสียสละ ความอดทน ที่มาจากเงื่อนไขที่ตนเองไม่สามารถกำหนดได้ แต่ความเป็นแม่ นั้น ย่อมรักและเป็นห่วงลูกอยู่ตลอดเวลาไปจากเรื่อง มัทรี จากความงามของสองพี่น้องที่มีพื้นความรักในลักษณะแนบแน่นประดุจเป็นคนคนเดียวกัน แม้แต่ความคิดคำนึงก็คล้ายคลึงต่อกัน จากเรื่องพระเพื่อนพระแพง ด้วยแนวคิดการมองคนไม่ควรมองจากภายนอกต้องมองให้ถึงภายใน ด้วยการใช้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ เมื่อถึงวันแห่งการรอคอยมาถึง จากเรื่อง รจนา

3. ประเด็นการเงินธนาคารให้ผู้คนในสังคมได้รับรู้และเชื่อถือได้ ควรต้องมาจากการมีประสบการณ์ตรงจากสถานที่จริง แล้วสร้างสรรค์ตามความคิดคำนึงดังจินตนาการ ตามที่มีความรู้สึกรับสร้างอารมณ์ร่วมได้จากสังคม จากการยอมรับในโมเดลความเชื่อนั้นประสานสัมพันธ์กับการวาดภาพ จึงเป็นความสำเร็จทั้งจากเรื่องและภาพจากเรื่องผีไทย

4. ประเด็นจากคติสอนใจของชาวพุทธที่ได้นำมาใช้กับการดำเนินชีวิตข้อ 1 ในหลักพุทธศาสนาก็คือการปล่อยวาง แล้วสาธุชนก็จะพบกับความสุขและสำเร็จได้ในที่สุด จากเรื่อง เราหยุดแล้ว แต่ท่านยังไม่หยุด

5. ประเด็นแรงบันดาลใจในการวาดภาพที่ไม่ใช่ภาพประกอบที่ถูกสังคมเยาะเย้ยถากถางว่า ไม่ใช่ศิลปินเป็นได้เพียงคนเขียนภาพประกอบไปวัน ๆ เพียงเท่านั้น แต่การวาดภาพผู้หญิงแต่งชุดไทยสีช่อ เป็นภาพเดี่ยวที่ค้นพบจะเป็นคำตอบได้ว่าระหว่างคำว่าช่างวาดภาพประกอบกับการเป็นศิลปินมีความแตกต่างต่อกันอย่างไร และจากวันนั้นจนมาถึงวันนี้ทัศนคติของวงการศิลปะก็เปลี่ยนไป ดังที่ผลงานของเหม เวชกร ได้สร้างปรากฏการณ์ต่อแวดวงศิลปะ กลายเป็นผลงานที่ทรงคุณค่า ทั้งจากรูปแบบและเนื้อหาภายในภาพจนมาสู่การสร้างมูลค่าได้อยู่ในสังคมปัจจุบัน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ในท่วงการการศึกษา ควรมีการสำรวจบุคคลที่มีคุณูปการต่อสังคมและประเทศชาติตามศักยภาพที่มีอยู่นั้น ที่มีคุณค่าที่สามารถส่งมอบให้กับสังคมที่อาจจะถูกกลืนจากสังคมไป ควรได้รับการยกย่องให้เกียรติในอันที่จะเป็นแบบอย่างต่ออนุชนคนรุ่นหลัง ทั้งจากประสบการณ์ชีวิตและการสร้างผลงานศิลปะ ได้ต่อไป
2. ควรจัดสรรงบประมาณในด้านศิลปะและวัฒนธรรมให้มากยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นพื้นฐานในการนำมาซึ่งการรักบ้านเมืองของตนและของชาวโลกได้ต่อไป
3. ควรจัดทำหนังสือในลักษณะพหุภาษาสะกดด้วยการย่อเรื่องของบุคคลที่ควรเป็นตัวอย่างของคนในชาติได้อ่านอย่างทั่วถึงได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] หนังสือพิมพ์. (2562). น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ เสด็จตามรอยเบื้องพระยุคลบาท คำฟอสอน. แนวนหน้า. หน้า 13, 15.
- [2] เอนก นาวิกมูล. (2545). *คนนอกศตวรรษ นกवादชั้นครู*. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์ อินเทอร์เน็ตเนชั่นเนล.
- [3] อาจันต์ ปัญจพรรค์. (2512). *แต่ เหม เวชกร*. ม.ป.ท.
- [4] ปยุต เงากระจ่าง. (2554). *เหม เวชกร*. กรุงเทพฯ: หอสมุดการ์ตูนไทย.
- [5] ศรัณย์ ทองปาน. (2553). เหม เวชกร จิตรกรไร้สำนักเรียน ช่างเขียนนอกสถาบัน. *สารคดี*, 16(188), 135-155.
- [6] ดำรา ณ เมืองใต้, และเหม เวชกร. (2504). *ภาพชีวิตประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- [7] ดำรา ณ เมืองใต้, และจักรพันธ์ โปษยกฤต. (2515). *ภาพจิตร-วรรณคดี อีเหนา*. ม.ป.ท.
- [8] เอนก นาวิกมูล. (2547). *ลิ้นชักเกร็ดเก่า*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- [9] เหม เวชกร. (2521). *ชุดเปิดกรุผี*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- [10] เปลื้อง ณ นคร. (2512). *วิทยาสาร*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.